

כי הא דאמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

ט-ב כל איש מאנשי הצבא היוצא למלחמת בית דוד — גט כריתות היה כותב לאשתו, על תנאי, שאם ימות במלחמה, יחולו הגירושין בגט הזה למפרע, משעת כתיבת הגט.⁽¹⁾

התם, באשת אוריה לא נאסרה, כי — אונם הוה!

שהרי לא ברצונה נבעלה לדוד, ולכן לא נאסרה על אוריה בעלה.⁽¹⁸⁾

ואיבעית אימא, משום טעם אחר לא אסרה:

יהושע.

ולמדו הראשונים והאחרונים מדברי הגמרא, שהאונס את אשת איש, לא זו בלבד שעל בעלה אינה נאסרת מאחר שלא זינתה מרצונה, אלא אף על הבעל אינה נאסרת, ואע"פ שהיה לנו לומר שתיאסר על הבעל שאנסה, לפי שאין האיסור על הבעל אלא במקום שאסר הוא אותה על הבעל, אבל באונס, שעל הבעל היא לא נאסרת, הרי אף על הבעל היא אינה נאסרת [וראה גם ברש"ש].

ולפי זה, דברי תוספות הרא"ש שהוזכרו בהערה לעיל, שכתב "ואע"פ שלא היתה אסורה לאוריה כיון דליכא עדים, אסורה מיהא לבעל, שאין איסור הבעל תלוי באיסור הבעל" — אין כוונתו לומר שאין איסור הבעל תלוי באיסור הבעל כלל, אלא דוקא במקום שלפי דברי דוד היא אכן נאסרה על אוריה, אלא שביחס לאוריה אין היא נאמנת. אבל באונס, שאינה נאסרת כלל על הבעל, אף תוס' הרא"ש מודה שאינה נאסרת על הבעל משום שלא נאסרה על הבעל.

ויש מגדולי האחרונים שכתבו [ראה משנה למלך פרק ב מסוטה ה"ב, ובית שמואל סימן יא וסימן קנט] שדין זה תלוי בשני תירוצי הגמרא כאן, ולפי האיבעית אימא אף באונס אסורה היא לבעל, ראה שם [וראה עוד בבית שמואל שם בדין אשת כהן שנאנסה אם היא אסורה לבעל].

1. מדברי רש"י שכתב "אם ימות" [ולא כתב שאם מסיבה כל שהיא לא יחזור לביתו אחר

דרך שפירש רש"י לעיל את מה שאמרו בגמרא "ולא איתסרא", דהיינו על אוריה, וכפי שנתבאר לעיל, שנידון סוגייתנו הוא האיסור על הבעל, ולא על הבעל.

ואולם רש"י פירש את לשון הגמרא "מפני מה לא אסרה", היינו על דוד, וראה להלן. וכתב רש"י: מפני מה לא אסרה על דוד, שהרי עדים הרבה ידעו.

ותמהו התוספות על דבריו: גם אם היה ידוע לרבים שהביאה לביתו, מכל מקום לא ראו כמכחול בשפופרת, שבפני אדם לא שימש! ? וביאר תוספות הרא"ש: כיון שדוד שלח אחריה ונתייחד עמה בעדים, אמרינן "הן הן עדי יחוד — הן הן עדי ביאה".

ואילו התוספות נחלקו על רש"י, ופירשו: אמאי לא אסרה לדוד? והרי דוד היה יודע בודאי שנבעלה. ואע"פ שעשה דוד תשובה, מכל מקום עיכבה לו לאשה, ואם היתה אשת אוריה אסורה לו, לא היה אותו צדיק לוקחה לו לאשה. ותוספות הרא"ש הוסיף על פירוש התוספות: ואע"פ שלא היתה אסורה לאוריה, כיון שלא היו עדים, אסורה היתה לדוד, הבעל, היות שאין איסור הבעל תלוי באיסור הבעל.

וראה מה שכתב הרש"ש על קושיית תוספות הרא"ש "ואע"פ שלא היתה אסורה לאוריה", וראה תוספת ביאור בדברי תוספות הרא"ש בהערה לקמן.

18. בביאור לשונו של רבי אלעזר "וכמעשה שהיה", ראה במהרש"ל ובמהרש"א ובפני

ומישי אביו למד דוד המלך להורות לאנשי צבאו לכתוב גט לנשותיהם טרם צאתם למלחמה.

אמר אביו: אף אנן נמי תנינא במשנתנו כדברי רבי אלעזר, שהאומר פתח פתוח מצאתי הרי הוא נאמן לאסור את אשתו עליו, ואין אומרים שהוא אינו בקי בדבר —

שהרי שנינו בה: **בתולה נשאת ליום הרביעי**.

ומשמע: **ליום רביעי** — אין. כן.

אבל **ליום חמישי** — לא תינשא.

ומאי טעמא לא תינשא הבתולה ליום חמישי?

משום שחששו חכמים לאיקרורי דעתא [שמא תתקרר דעתן] מעת שיבוא עליה וימצאנה בעולה ועד שישבו בית הדין ביום שני לאחר מכן, לפי שהיו בתי הדין יושבים בימי שני וחמישי כתקנת עזרא.

ולמאי חששו חכמים עד שתקנו להנשא ביום רביעי כדי למנוע את האפשרות שתתקרר דעתו:

אי למיתב לה כתובה, שמא תאמר כי חששו חכמים שמא תימצא בעולה, ולא מגיע לה

וכיון שיצא אוריה למלחמת בית דוד, כבר כתב גט לאשתו. ומאחר שמת אוריה באותה מלחמה, נמצאה אשתו גרושה למפרע, ואין כאן זנות כלל שתיאסר.

והראיה מהכתוב שהיו כותבים גט כריתות לנשותיהם לפני צאתם למלחמה, מהא **דכתיב במלחמת שאול**:

”וילכו שלשת בני ישי הגדולים, הלכו אחרי שאול למלחמה. ושם שלשת בניו אשר הלכו במלחמה: אליאב הבכור, ומשנהו אבינדב, והשלישי שמה. ודוד הוא הקטן. ושלשה הגדולים הלכו אחר שאול.

ויאמר ישי לרוד בנו: קח נא לאחיך אִיפת הקליא הזה, ועשרה לחם. ואת עשרת חריצי החלב האלה תביא לשר האלף.

ואת אחיך תפקוד לשלום, ואת ערובתם — תקח“.

והוינן בה: **מאי** מה הוא הביאור במילים **”ואת ערובתם תקח“**?

תני רב יוסף: דברים המעורבים בינו לבינה!

כלומר, קח את הקשר המקשר בין איש לאשתו, דהיינו, שיכתבו גט, כל איש לאשתו.

למי שאין לו בנים ויש לו אחים, שלגביו יש לחוש שמא תיזקק אשתו ליבום, ואילו בגמרא מבואר ש”כל היוצא למלחמת בית דוד“ כותב גט, גם אנשי הצבא שיש להם בנים או שאין להם אחים!?

וכתבו התוספות, שיש לפרש בכוונת רש”י

המלחמה], נראה, שמטרת כתיבת הגט היתה כדי שלא ייזקקו נשותיהם ליבום אם ימותו במלחמה, ולכך הועיל הגט, שנעשת גרושה למפרע, ואינה זקוקה ליבום.

והתוספות תמהו על רש”י, כי היות והעיקר הוא למנועה מיבום, אין טעם בכתיבת הגט אלא

ודנה הגמרא מה היא טענתו —

מאי לאו, האם לא מדובר בכגון דקטעין טענת פתח פתוח מצאתי! (4)

ומוכח שבטענת פתח פתוח בבית הדין הוא נאמן לאסור אותה עליו. ואין אנו אומרים שאין הוא בקי בדבר.

ודוחה הגמרא: לא משום טענת פתח פתוח חששו חכמים.

אלא חששו דקטעין טענת דמיים, שמא יטען שלא מצא לה דם כדרך הבתולות, ובטענה זו יש לאוסרה עליו, שהרי אי אפשר לומר שאינו בקי בדבר הניכר לעין.

אמר רב יהודה אמר שמואל:

האומר "פתח פתוח מצאתי" הרי זה נאמן להפסידה כתובתה. (5)

וטעם הדבר שהאמינוהו חכמים בדבר ואיננו

כתובה, כדין סוטה המפסדת כתובתה, (2) ומתוך שתתקרב דעתו לא יפסידנה את הכתובה, אלא יתן לה אותה (3) —

אי אפשר לומר כך, שהרי נתיב לה [אם רוצה הוא — שיתן לה].

כי אם הוא אינו חושש להפסד ממונו ונותן לה כתובה שלא מגיעה לה, מדעתו, מה לנו להתערב בכך ולהפסידה.

אלא ודאי תקנו זאת חכמים כדי לאוסרה עליו. כי חששו חכמים שמא ימצאנה בעולה והיא זינתה ואסורה עליו, ואם ימתין עד מושב בית דין, תתקרב בינתיים דעתו, ולא יבוא לבית הדין לטעון עד שיאסרה עליו, ויהיה עם אשתו באיסור סוטה לבעלה כל ימיו.

וממשיכה הגמרא לפרש את משנתנו כדי להוכיח ממנה כדברי רבי אלעזר:

דקא טעין טענה! הרי ודאי טוען הוא טענה בבית דין כדי לאוסרה.

שיהא מותר להמשיך ולהיות עמה [שהרי לגבי איסור אנו מתירים אותה, מפני שאנו תולים מכח חזקת היתר שהבעל אינו בקי].

4. ביארו התוספות שלכן סבורה היתה הגמרא שחשש חכמים היה משום שמא ימצא פתח פתוח ולא משום החשש שמא לא ימצא לה דם בתולים, היות וקא סלקא דעתין שבטענת דמים אין לחשוש שמא תתקרב דעתו, כי בחסרון דם בתולים לבו של הבעל נוקפו ואינו מתקרב, ורק בטענת "פתח פתוח מצאתי" בלבד יש לחוש שתתקרב דעתו, כי יתלה לומר שאינו בקי בדבר [תוספות הרא"ש].

5. הפסד הכתובה אינו דוקא באופן שאין כאן אלא ספק אחד, ועל דרך שביארה הגמרא לעיל

לאו דוקא "אם ימות", אלא הוא הדין אם מסיבה כל שהיא לא יחזור מן המלחמה. וראה עוד בתוספות את שיטתם בענין זה.

2. נתבאר על פי התוספות בד"ה אי, וראה דבריהם היטב.

3. ביארו התוספות, שלגבי לאוסרה על בעלה יש לנו לתלות מספק שהוא אינו בקי בדבר, כיון שלאשה יש "חזקת היתר" לבעלה. אך לגבי הכתובה, יש לנו לומר לצד ההפוך, ולהפסידה מספק, מפני ש"המוציא מחבירו עליו הראיה", והאשה היא המוציאה את ממון הכתובה מיד בעלה.

ומבואר מדברי הגמרא כפי שביארו התוספות, שיכול הוא להפסידה כתובתה מדין זונה, אף

תולים שלא נבעלה לאדם אחר באיסור, אלא רק לארוסה היא נבעלה, ולא נעשית סוטה.

ומדייק רב יוסף מהמשנה: דוקא ביהודה [שהיו מייחדים את החתן עם הכלה קודם הנישואין] הוא דלא מצי טעין טענת בתולים, מפני שאנו תולים את הדבר בביאתו בה.

הא בגליל, שלא היו מייחדים שם את הארוס עם ארוסתו עד שייכנסו לחופה — מצי טעין הבעל טענת בתולים.

ולמאי, לאיזה ענין טוען הוא טענת בתולים? אי כדי לאוסרה עליו, ועל זה שנינו שביהודה אינה נאסרת עליו ובגליל נאסרת עליו — כך אי אפשר לפרש.

מחזיקים אותו למשקר, כי אם היה שונאה ולכן רצונו לגרשה, ולא משום שאכן מצאה בעולה, הרי שמתחילה, קודם שנשאה, הוא כבר היה מגרשה, ולא היה טורח בסעודת נישואין בחנם.⁽⁶⁾

אמר תמה רב יוסף: מאי קא משמע לן שמואל!?

והרי תנינא לדין זה במשנה לקמן:

דתנן: ארוס האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים [היודעים את מעשיו עם ארוסתו בעת שהוא מתייחד עמה], אינו יכול לטעון טענת בתולים, [וכדמפרש ואזיל, האם הנידון הוא לאוסרה עליו, או להפסידה כתובתה].

מפני שביהודה היה המנהג שהארוס מתייחד עמה [עם ארוסתו] לפני הנישואין, ולכן אנו

שומר לעיל שלענין איסור נאמן הבעל והיא אסורה עליו, אין להכריח שאינו נאמן להפסידה כתובתה, מדנקט "לאוסרה עליו", דמשמע דוקא לאוסרה עליו.

כי יש לומר אדרבה, לענין כתובה ודאי נאמן הוא, משום שאפילו אם הוא ספק בקי הרי היא מפסידה כתובתה ואינה יכולה להוציא ממנו ממון. אבל לענין איסור היה מקום לומר שאינו נאמן כי ספק בקי הוא ויש להעמיד את האשה בחזקת היתר, והשמיענו רבי אלעזר שאף לענין איסור הוא נאמן.

ואולם רש"י בעמוד א' כתב שלפי דעת רבי אלעזר אינו נאמן להפסידה כתובתה, וראה ביאור טעמו במהרש"א כאן, ואף מדברי הירושלמי הביאו התוספות שלרבי אלעזר אינו נאמן להפסידה כתובתה.

6. רש"י, וכלשון הגמרא לקמן "חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה"; וראה בהמשך הסוגיא

לענין איסור. אלא אף באשת ישראל שנתקדשה בגיל שלש שנים ויום אחד, שהיא מותרת לבעלה מדין ספק ספיקא, מכל מקום היא מפסדת את כתובתה, וטעם הדבר מתבאר בתוספות.

ועוד כתבו התוספות, שאין להכריח מדברי שמואל אלו את דעתו לענין איסור לבעלה, כשאומר "פתח פתוח מצאתי", כי יש לומר שלענין איסור הוא אינו נאמן, ומשום שיש להסתפק שמא אינו בקי ויש להעמיד את האשה בחזקת היתר. מה שאין כן לענין ממון, שאדרבה, יש לנו להעמיד את הממון בחזקת בעליו, וכפי שנתבארה סברא זו לעיל.

ויש גם לומר שלענין איסור הוא ודאי נאמן, כי בקי הוא בפתח פתוח ולענין נאמנותו שאינו משקר הרי "שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא", ובא שמואל להשמיענו שאף לענין כתובה שיש לנו לומר כי הוא משקר כדי להפסידה כתובתה, מכל מקום נאמן הוא [כן נראה ביאור דבריהם]. עוד כתבו התוספות, שמדברי רבי אלעזר

בוה יש לומר שאין לנו להאמינו, שמא משקר הוא בטענתו.

אלא המשנה עוסקת בכגון דקא טעין טענת דמים, ומביא הוכחות ברורות שלא מצא לה בתולים על ידי מפה שפרס בשעת ביאה, ושושבינים המעידים שלא נעשתה על ידו כל אונאה, ואכן לא מצא לה בתולים.

איתמר, שנינו לבאר את נאמנות הבעל א-י לטעון פתח פתוח מצאתי ולהפסיד בכך לאשתו את כתובתה —

אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון בן אלעזר: אילו היה חיוב הכתובה מן התורה, לא היה הבעל נאמן לטעון טענת בתולים ולהפסידה כתובתה אלא רק אם היה מוכיח את טענתו ב"עדות ידועה", ולא בטענת פתח פתוח מצאתי.

וכל נאמנותו לטעון כך ולהפסידה כתובתה, הוא משום שחכמים הם שתקנו להם לבנות ישראל שתהיה לבתולה כתובה של מאתים זוז, ולא למנה כתובה של מנה [מאה זוז].

שהרי אם כן, ביהודה — אמאי לא יכול לטעון טענת בתולים! ?

והרי אף שמתייחד עמה, כיון שהוא עצמו אומר שלא השיר את בתוליה באותו יחוד, יש לנו להאמינו בכך, מדין "שוויא אנפשיה חתיכה דאיסורא".

אלא לאו, בהכרח, שאינו יכול לטעון טענת בתולים כדי להפסידה כתובתה, מפני שאנו אומרים שהוא זה שבעל אותה בהתייחדו עמה.

ודקא טעין איזו טענה?

מאי לאו, דקטעין טענת פתח פתוח.

ומוכח, שבגליל נאמן בטענת "פתח פתוח מצאתי" כדי להפסידה כתובתה.⁽⁷⁾

ודוחה הגמרא את הראיה:

לא כאשר הבנת, שהמשנה עוסקת במי שטוען טענת פתח פתוח, ואין לו כל ראייה לדבריו אלא טענה הוא שטוען בלבד. כי

ביתר הרחבה.

אנפשיה חתיכה דאיסורא?! ?

ותירץ רש"י: "ומיהו ביהודה לא מהימן, שמא בעל בימי אירוסין ושכח, או שהערה בה מתוך חיבתה ולא ידע ששיבר בתוליה". כלומר: אכן אין אנו חוששים אף ביהודה שמשקר הוא, כיון שחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, אלא שחוששים אנו שהוא כועס עליה מתוך טעות או שכחה.

ולמדנו מדברי רש"י, שאף על פי שביהודה יש לחוש שהוא טועה או שוכח, מכל מקום הרי הוא נאמן לאוסרה עליו. ולכן אי אפשר לפרש את המשנה שטענתו היא לענין לאוסרה עליו.

7. הוקשה לרש"י, והרי הטעם שבגליל אנו מאמינים לו ואיננו חושדים אותו למשקר, הוא משום "חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה", ואם כן, מה לי גליל מה לי יהודה? והרי אף ביהודה יש לנו לומר את אותה הסברה שודאי אמת בפיו שלא בא עליה כשנתייחד עמה, שאם לא כן לא היה טורח בסעודה ומפסידה [וכשם שאנו אומרים שאי אפשר לפרש את המשנה לענין לאוסרה עליו, משום שאם כן אף ביהודה יש לנו לאוסרה, היות והוא אומר שלא בא עליה, וביחס לעצמו הרי הוא נאמן מדין "שוויא